

E. GRINAVECKIENĖ

MENKINAMOSIOS REIKŠMĖS *NOMINA AGENTIS* DARYBA IR VARTOJIMAS PIETINĖJE ŠIAURĖS VAKARŲ AUKŠTAIČIŲ ŠNEKTOJE

I. Įvadas

Menkinamosios reikšmės dariniai¹ pietinėje šiaurės vakarų aukštaičių šnektoje² yra palyginti gausūs, plačiai ir gyvai vartojami ir paprastai žymi ar charakterizuoja veikėją pagal neigiamą, jį menkinančią ypatybę. Pažymėtina, kad šnektoje dažniausiai vartojamos keturios menkinamosios reikšmės veikėją žyminčios darinių grupės. Tai bendrosios giminės menkinamosios reikšmės daiktavardžiai (šnektoje jų daugiausia), menkinamąją reikšmę turintys abiejų giminių *nomina agentis*, atskiri daiktavardžiai, kurių perkeltinė reikšmė turi menkinamąjį atspalvį ir kai kurie mažybiniai būdvardžiai, turintys asmens pabrėžiamąją išskiriamąją ypatybę su menkinamuoju atspalviu. Visų menkinamosios reikšmės bendrosios giminės *nomina agentis* dažniausiai vartojama šnektoje ir gyviausia yra vienaskaitos vardininko forma. Kiti jų linksniai retesni, o daugiskaitos linksniai vartojami mažai.

Kaip ir 1k, menkinamosios reikšmės dariniai pasižymi būdvardinėmis ypatybėmis ir sakinyje paprastai eina predikatyvais.

Visų menkinamosios reikšmės *nomina agentis* ir juos charakterizuojančių būdvardžių daryba šnektoje yra labai judri, lanksti, gyvybinga ir įvairi.

II. Bendrosios giminės menkinamosios reikšmės *nomina agentis*

Pats seniausias ir bene ryškiausias tokios reikšmės žodžių sluoksnis yra visi šnektoje vartojami bendrosios giminės daiktavardžiai³.

¹ Menkinamosios reikšmės dariniais straipsnyje pripažįstami visi šnektoje vartojami daiktavardžiai, kurių tiesioginė ar perkeltinė reikšmė turi veikėją menkinamąją reikšmę ar pasižymi jį ironizuojančiu atspalviu bei veikėją charakterizuojantys mažybiniai būdvardžiai, kurių pabrėžiamoji išskiriamoji ypatybė turi menkinamąjį atspalvį.

² Straipsniui daugiausia panaudota medžiaga, kurią autorė 1949–1979 m. yra surinkusi pietinės šiaurės vakarų aukštaičių šnektos plote, esančiame Jurbarko ir Rasėnių rajonuose tarp Smalininkų, Vādžgirio, Girkalnio ir Skiřsnemunės. Visi tarminiai pavyzdžiai pateikiami bendrinės kalbos rašmenimis, stengiantis išlaikyti šnektos gramatikos vaizdą. Dėl aprašomosios šnektos fonetikos žr. Grinaveckienė E. Mituvos upyno tarmės fonetika. – LKK. V., 1957, t. 1, p. 119–180.

³ Plg. Lietuvių kalbos gramatika. – V., 1965, t. 1, p. 169–170; dar žr. Grinaveckienė E. Būdingesnės giminės, skaičiaus ir linksnio formos Mituvos upyno tarmėje. – LKK. V., 1959, t. 9, p. 177.

A. Džiaugiausia čia jų pasitaiko *o*- kamieno.

1. Pastarųjų tarpe nemaža veiksmazodinių galūnės vedinių, pvz.: (be priešdėlių) *čiupà* 'kas ilgai neapsitvarko' (plg. *čiùpti*), *drimba* 'kas lyg nudrėbtas, neliemeningas' (plg. *drib-ti*, *driñ-ba*), *geibà* 'kas sulysęs, išdžiūvęs' (paprastai apie jauną žmogų, plg. *geib-ti*), *gleizà* 'terla' (plg. *gleiz-ióti*), *grióva* 'kas nevikrus, greit pargriūna' (plg. *griáu-ti*, *grióv-è*), *gúra* 'kas į drabužį įtrauktu kaklu vaikščioja per lietu' (plg. *gūr-inti*, *gūr-inėti*), *gvėra* 'kas iš žioplumo nerangus' (plg. *gvēr-ti*), *kvėša* 'vėpla, žioplis' (plg. *kvėš-ti*), *plámpa* 'kas nupilvęs, pilvotas' (plg. *plam̃p-ti*), *pliuřpa* 'kas karštakošis, tarškalas' (plg. *pliuřp-ti*), *plumpa* 'kas per dideliais drabužiais, batais' (plg. *plum̃p-ti*), *popà* 'išlepėlis, besiskundžiantis nesamomis ligomis' (plg. *pōp-inti*), *snarglà* 'kas dedasi daugiau suprantas už vyresnį' (plg. *snargl-ỹs*, *snargl-ėtis*, *snařgl-ius*), *stūmà* 'kas tik pastumiamas imasi darbo' (plg. *stūm-ti*), *terlà* 'kas mėgsta terliotis' (plg. *terl-ióti*), *tūmpa* 'kas storas ir žemo ūgio' (plg. *tuñp-inti*), *zūrza* 'kas nuolat zirzia' (plg. *zuřz-ti*); (su priešdėliais) *iřgama*, *neūžauga*, *núobaiga* 'sudžiūvėlis, kas labai liesas', *padáuža*, *pamáiva* 'pliuškis', *papūřska* 'karštakošis', *patárška* 'plepys', *patáuška* 'niektauška', *prieřgyna* 'kas kalba ir elgiasi priešingai', *užuomirša* 'užuomarša', taip pat būdvardinės šaknies priešdėlinis galūnės vedinys *pabáisa* 'kas baisiai atrodo' (apie girtą, žmogžudį, ilgaplaukį).

Galūninių *io*-kamienių vedinių tarpe tėra vos vienas šios reikšmės nomina agentis, pvz.: *ėdžia* 'negražinamai ko išreikalaujamo naikintojas', plg. *tie vaikai – pinigų ėdžia*.

2. Kai kurie kiti *o*-kam. bendrosios giminės menkinamosios reikšmės daiktavardžiai pasitaiko su priesagomis:

a) *-aika*. Dariniai negausūs, išiktukinės šaknies, pvz.: *šmadaráika* 'kas ką greit imasi daryti ir pagadina' (plg. *šmadaraĩ* išt., *šmàdar-uoti*), *tabaláika* 'kas niekus plepa ir savo kalba viską pagadina' (plg. *tabalaĩ* išt., *tàbal-uoti*).

b) *-aila*. Dariniai negausūs, pvz.: *krapáila* 'kas nerangiai kur vaikščioja, landžioja, ką daro' (plg. *krap-ailióti*), *nezgrabáila* 'kas nerangus, kas kaip meška' (hibr.? plg. lenk. *zgrabny* 'vikrus'), *strapáila* 'kas strapinėja, eina kaip girtas' (plg. *strap-ailióti*).

c) *-ata*, pvz.: *rùkata* 'susiraukėlis', *sùkata* 'susiųkėlis, sulysėlis; džiovininkas', *válkata* (rt.).

d) *-eda*, pvz.: *lebedà* 'kas ką nevykusiai, negražiai pagamina, kas negraksčiai vaikšto' (plg. *lebed-óti*).

e) *-eika*, pvz.: *atbuléika* 'prieřgyna, kas daro viską atbulai', *mušéika* 'peštukas', *nevaléika* 'nevala', *taradéika* 'plepys'.

ė) *-eiva*. Dariniai iš būtojo kartinio laiko veiksmazodžių formų, šnektoje negausūs, dažniausiai pasitaiko moksleivių kalboje (1k įtaka?), pvz.: *skundéiva* 'kas skundžiasi', *stumdéiva* 'kas stumdosi'.

f) *-ena*, pvz.: *dvėšena* 'sudžiūvėlis, sulysėlis' (apie jauną), *kuītena* 'čiupna', *rūkena* 'kas raukšlėto veido; surukėlis', *stipena* 'kas labai sulysęs' (apie jauną).

g) *-ėpla*, pvz.: *kerėpla* 'kas nerangus, negražiai ką daro' (plg. *ker-ėti* 'virsti keru').

h) *-erza*, pvz.: *kevérza* 'kas bjauriai aria, rašo', *plepérza* 'plepys'.

i) *-ėsa*, pvz.: *plevėsa* 'mėgstantis kompanijas patvirkęs girtuoklis' (plg. *plėv-ėsuoti* 'valkiotis').

j) *-ėža*, pvz.: *keběža* 'kas nevikrus, greit virsta' (paprastai apie jauną). Dėl priesagos plg. liet. *bamb-ėža*⁴.

k) *-iáuša*, pvz.: *keniáuša* 'žioplys': *o tu keniáuša keniáuša: pražiopsójai tókią meřgą!* Šaknis neaiški. Gal iš *kinis*+*iaúša* – **kiniaúša* 'kinyje besivartantis tinginys'? Dėl priesagos plg. *atbul-eišis*.

l) *-ita*, pvz.: *dabità* 'puošėiva'.

m) *-yta*, pvz.: *klipytà* 'kas eina klypdamas, vaikščioja suklypęs'.

n) *-iurna*, pvz.: *pikčiūrna*.

o) *-ka*, pvz.: *pamuškà* 'pasileidusi moteris'.

p) *-la*. Dariniai gana dažni, pvz.: *kėblà* 'kas kėblina', *pamplà* 'kas pilvotas nedidelio ūgio' (plg. *paĩp-ti*), *riūglà* 'verksnys' (apie vaiką, plg. šnektos *riūkti* 'verkti', *riūkia* 'verkia', bet *riūglỹs* < *riūk-lỹs*⁵ 'verksnys'), *styplà* 'kas išstypęs ir liesas' (apie jauną), *zūmpla* 'susiraukėlis', *zūmsla* 'tylenis', *zurzlà* 'kas zurzia', *vėpla*.

r) *-ma*, pvz.: *gliaumà* 'sulipėlis, kas labai nešvarus'. Dėl priesagos plg. liet. *gleimà*⁶.

s) *-na*, *-sna*, *-šna*. Dariniai veiksmazodinės šaknies, gana gausūs, pvz.: *čiupnà* 'kas ilgai čiupinėjasi', *džiūsna* 'sudžiūvėlis, sulysėlis' (dažniau apie jauną), *dvasnà* 'kas liesas, sudžiūvėlis' (paprastai apie jauną), *kvaknà* 'kvėša', *mikna* 'mikčius', *plekšnà* 'pasileidėlis', *rukna* 'susiraukėlis', *rukšnà* 'kas vienu raukšliu', *skretnà* 'nevala', *skursnà* 'kas nuskurdęs' (dažniau apie gyvuliu, paukščių prieauglį), *susnà* 'nususėlis'.

s) *-ta*, pvz.: *gūžtà* 'kas ilgai neapsitvarko; kas visada apsipešiojęs, susivėlęs, netvarkingas'.

⁴ Plg. Lietuvių kalbos gramatika. – V., 1965, t. 1, p. 336.

⁵ Priebalsio *k* suskardėjimas ir jo išvirtimas į *g* šiuo atveju turbūt greičiausiai yra įvykęs dėl regresyvinės sonanto *l* asimiliacijos, nežiūrint į tai, kad Lietuvių kalbos gramatikoje (t. 1, p. 70) tvirtinama, jog priebalsiai prieš sonantus niekad neskardėja. Plg. dar šnektos *tiĩklas* ir *vartinglỹs* < *vóras*+*tiĩklas* 'voratinklis', *vaĩtingliuoti* 'krapštyti iš kampų voratinklius', *manėbrai* < *manėvrai*, taip pat liet. *glegėti* 'klegėti', *glėrti* 'klerti', *gliuksėti* 'kliuksėti', *gližas* 'klišas', *glūmba* 'klumpė, garankštis', *glusnūs* 'klusnus, geras ausis turįs', *gnābas* 'knabas, godus žmogus', *gnebinėti* 'knebinėti', *gniāubti* 'kniaubti', *gniāugti* 'kniaukti', *grýtė* 'krytė', *grizėnti* 'krizėnti', *grỹžkelė* 'kryžkelė' (Lietuvių kalbos žodynas. – V., 1956, t. 3, p. 408, 416, 427, 428, 438, 443, 446, 448, 450, 621, 629, 631), dar mūsų užrašytą baltarusių šnektų skolinį *глы́мбы* < *клымпы* < liet. *klūmpės* (Vitebsko sr. Verchnedvinsko r. Valyncų k.).

⁶ Žr. Lietuvių kalbos gramatika, t. 1, p. 373.

t) -va, pvz.: *knirva* 'kas ilgai šnypščia prie kokio darbo, kas pasislėpęs ką sudėtinga taisydamas ardo ir vėl atgal vargais negalais sudeda' (plg. *knir-p-ti*, *kneir-p-ti* 'žemyn lenktis', *knār-as* 'kas visur lenda'), *šlervà* 'kas ištižęs, netvarkingas; kas pasileidęs' (plg. *šleir-ti* 'tižti', *šler-inėti* 'vaikščioti', *šlerkà* 'kurpė; valkata', plg. *šliù-rè*; dėl *er* : *ur* plg. *sleñka* : *sluñkius*, plg. taip pat la. *šleir-pe* 'ein unsauberes, sich gehen lassendes Mädchen', *šlur-ba* 'ein Unsauber'⁷).

3. Yra šio kamieno sudurtinių menkinamosios reikšmės darinių, pvz.: *akiplėša*, *bādvasa*, *čirkšmyža* 'kas karštakošis', *garbėtroška*, *gōbdešra* 'gobšas'⁸, *gōzbeza* 'gobšas' (plg. *gōsti* 'trokšti, siekti' ir *bizà* < *bizdà* 'karštakošis'), *kerplėša* 'susivėlėlis', *kúodpeša* 'susivėlėlis', *kūitvela* (< ? *kūitvela* < *kuisti* + *vėlti*) 'kas susivėlęs; kas didžiai pašiaušta, sugarbanota galva', *liežūvneša*, *naktibalda*, *pajótžarga*, *šūdėda* 'kas iš šykštumo didžiai smulkmenišką', *šūnšaipta* 'kas iš visko su panieka šaiposi', *žūgara* 'akiplėša, stačiokas' (< *žuv* + *gara* 'žuvų rijikas'⁹, *výdraga* 'furija, ragana, tikras velnias'¹⁰).

4. Vienas kitas šio kamieno bendrosios giminės menkinamosios reikšmės nomina agentis yra sudėtinis sustabarėjęs kilmininkinis darinys, pvz.: *patašių vārna* 'tikras žioplys' (plg. *pātašas*, *patāšius*, *patošas* 'srutos, nešvarus purvas', *patašynė* 'taškalas, mirkalas', taip pat *Patošnià* 'pelkė Lazūnų apyl.'), *vėlnio išpera* 'niekšas'.

B. Daug retesni šnekotos *é*-kamieno bendrosios giminės menkinamieji nomina agentis.

⁷ Žr. ME, sėj. 4, lpp. 71, 76; dar plg. Grinaveckienė E. Lietuviška specialioji leksika Smalininkų-Pagėgių vokiečių šnektoje. — LKK. V., 1975, t. 16, p. 200.

⁸ Žodis šnektoje retas. Galimas daiktas, jis gautas iš kitų, gretimų šnektų ir, būdamas nelabai įprastas, greičiausiai yra kiek fonetiškai iškraipytas, todėl iš tikro sunku jo darybą atpažinti. Tačiau yra tam tikro pamato manyti, kad pirmasis jo kamienas galėtų būti ir kontaminacinis, sudarytas iš *gōbti* 'glemžti' ir *godūs*, plg. panašios darybos *grobštas* 'gobšas' (< *grōbti* ir *gōbti* + *-štas*). Dar sunkiau ką pasakyti dėl antrojo kamieno, tačiau jis galėtų būti siejamas su liet. *ašras* < *aštras*. Tam lyg ir neprieštarautų nei jo semantika, nei forma, plg. dar *aštrėiva* 'smarkus žmogus'. Tačiau tai tik spėjimas.

⁹ Žr. Urbutis V. Baltų kalbų garnio pavadinimai. — Baltistica, 1966, t. 2(2), p. 185–187.

¹⁰ P. Skardžius *výdraga* šaknį sieja su liet. *výdra* 'viesulas' ir laiko priesagos *-aga* dariniu (Skardžius P. Lietuvių kalbos žodžių daryba. — V., 1943, p. 103). Šią nuomonę pakartoja E. Frenkelis, jo šaknį dar lygindamas su lat. *vēdra* 'Sturm' ir pr. *wydra* 'Wind' (Fraenkel E. Litauisches etymologisches Wörterbuch. — Heidelberg — Göttingen, 1955–1962, S. 1237–1238). Tikslus darinio atpažinimas komplikuoatas, nes lietuvių darybos sistemoje jis izoliuotas, o jo struktūra nepermatoma. Tačiau vis dėlto matyti, kad jo kamienas yra išplėstas, o lietuvių darybinių afiksų inventoriuje priesaga *-aga*, išsamiau išnagrinėjus priesagų tipus, neišskiriama (LKG, I). Dėl to, galimas daiktas, yra pamato jį įtarti esant sudurtinį žodį. Antrasis jo sandas (kamienas) *-aga* galbūt galėtų būti siejamas su *eiga* (t. *aiga*) 'ėjimas, eisena' ar apskritai su veiksmažodžiu *eiti*, plg. *eigulė* 'eikli merga, moteris' (dėl *ai* : *a* plg. *nespėga* : *nspėiga* 'nस्पėjimas') ar su *-aka* < *akis* (dėl *g* : *k* plg. *gaktà* : *kaktà*, *griaūnos* : *kriaūnos*, *grumplỹs* : *krumplỹs* ir kt.), plg. taip pat pr. *agins* 'Auge' (Endzelins J. Senprūšu valoda. — Rīgā, 1943, lpp. 137), dėl darybos plg. taip pat *gugnosà*, *kumpnosà* ir kt. Šis spėjimas, savaime suprantama, reikalauja išsamesnių tyrimų.

1. Galūnės vedinių tarpe yra keletas dažniausiai neaiškios šaknies daiktavardžių, pvz.: *čiomė* 'kas labai negražiai garsiai valgo' (plg.? *čiaum-óti* 'garsiai valgyti', dėl šaknies *o* : *au* kaitos dar plg. šnekto *braukštėlis* ir *brokštėlis* 'sviestmušys', *kau-pūstai* ir *kopūstai*, *baubaūžius* ir *baubōžius*, taip pat šnektoje dvejai vadinamą Klai-pėdos krašto vietovardį *Sokáičiai* ir *Saukáičiai*), *mėmė* 'kas iš žioplumo tyli' (reduplikacinis darinys?), *tūlė* 'nutukęs neklaužada' (paprastai apie vaiką), plg. *tūl-óti* 'šiltai storai rengti'.

2. Priesaginių vedinių tarpe šio kamieno menkinamosios reikšmės nomina agentis taip pat nedaug:

a) *-ainė*. Ši priesaga paprastai pridedama jau prie išvestinių kamienų. Tai rodytų, kad jos dariniai naujesni, pvz.: *atžagarainė* 'priešgyna', *pleperainė* 'plepys', *pleškatainė* 'plepys', *tabalainė* 'kas nepadaręs vieno darbo griebiasi kito', *žabarainė* 'plepys, vis tą patį pasakojantis'. Yrant bendrosios giminės gramatinei kategorijai, pastaruoju metu vartosenoje įsigali dar retos abiejų giminių lytys, pvz.: *atžagarainis*, *-ė*, *pleškatainis*, *-ė* ir pan.

b) *-dė*. Dariniai reti, pvz.: *buldė* 'kas nerangus iš nutukimo ir tingėjimo' (paprastai apie jauną). Pasitaiko ir perkeltinės reikšmės darinių, pvz.: *paklōdė* 'paleistuvis' (paprastai apie moterį).

c) *-kė*. Dariniai reti, pvz.: *pūpkė* 'kas iš riebumo putlus' (paprastai apie jauną; plg. *pūp-ena* 'spuogas, pūslė', *pūp-sas* 'kas pūpso').

3. Pasitaiko keletas šio kamieno menkinamųjų nomina agentis sudurtinių darinių, pvz.: *mečerkė* 'kas be priežasties garsiai triukšmauja, reikalauja savo teisių' (< *medis* 'miškas' + *šarka* > *medšarkė* > *mečerkė*), *myžaltāškė* 'kuris kitą apkalbėdamas lyg šlapimu apteškia', *šūdaltāškė* 'kuris kitą apkalbėdamas lyg mėšlais apteškia' (tai, be abejo, naujadaras pagal pirmesniąjį pavyzdį), *pūkmagdė* 'kas susivėlęs ir su pilna pūkų galva' (paprastai apie jauną žmogų).

4. Sutinkamas ir vienas kitas šio kamieno bendrosios giminės sudėtinis sustabarėjęs kilmininkinis darinys, pvz.: *Rasėinių Magdė* 'kvailys', *vėjo vėtyklė* 'neturintis nuomonės ir nuolat kaitaliojantis pažiūras'.

C. 1. *-(i)a*-kamienių bendrosios giminės galūnės ir priesaginių vedinių, žyminčių menkinamosios reikšmės nomina agentis, palyginti negausu, pvz.: *āmelis* 'vėpla, žioplus, užaušėlis' (< vok. *Hammel* 'avinas'), *drimelis* 'nenuorama, kas iš išdykumo karstosi ant tvorų, po medžius ir pan.; išdykėlis' (< vok. dial. *Drāmel*, *Dremel* 'zur Bezeichnung einer kurzen korpulenten Person'), *glėveris* 'ištiža' (plg. *glėvės*), *glōbis* 'gobšas' (plg. *glōb-ti* 'glemžti'), *gōbšas* (plg. *gōb-ti* 'glemžti'), *gōželis* 'vėpla, išsižiojėlis' (plg. *gōž-inti* 'žioplinėti iškėlus galvą'), *grōbštas* 'gobšas' (< *grōb* + *+š* + *tas*, kontaminacinė forma iš *gōb-ti* ir *grōbti* + *+š* + *tas*), *kernėzas* 'plačiapetis neužauga' (plg. *kern-ėti* 'šakoti, skleistis'), *knībicas* 'kas ką ilgai įsigilinęs krapštinėja,

dirba' (plg. *i-knib-ti* 'ikibti', *knibic-uoti* 'knibinėti'), *párkas* 'pasiutęs apgavikas; niekšas' (plg. lenk. *parch* 'piktšašiai', br. *nápxi* 'всякая нечистота'), *pakémsis* 'kas godus, šykštus' (plg. *kéms-as* 'kelmas, keras'), *patèškelis* 'kas valkiojasi' (plg. *pa-tèkšt*; *pa-tèkš-ti*, *pà-tešk-ia*), *pùžas* 'pasipūtėlis' (plg. *pūžlỹs* 'kas kaip išpūstas'), *vařvalas* 'verksnys' (pvz., *séns i vařvals*: vy vy *tas negerai*, vy vy— *añc*, plg. *verv-ėti*, *varv-ėti* 'verksnoti'), *vèpelis* ir *vèpelis* 'vèpla' (plg. *vèp-ti* 'darytis išsižiojusiam, vèp-tis 'žiotis').

2. Pasitaiko šnektoje ir sudėtinių sustabarėjusių šio kamieno kilmininkinių darinių, pvz.: *pagýrų* (|| ir *gýrų*) *púodas* 'pagyrūnas', *pākulų kúodas* 'susivėlėlis, pasišiaušėlis' (paprastai dažniau apie netvarkingą moterį), *pelū maišas* 'tinginys'.

Kai kurie šnektos bendrosios giminės niekinamosios reikšmės nomina agentis (tiek galūnių ir priesagų vediniai, tiek ir sudurtiniai žodžiai) retais atvejais daugiau naujai gali turėti ir mažybinės formas su priesagomis *-(i)ukas*, *-(i)ukė* || rt. *-ikė*, *-utė*, *-ėlė*, pvz.: *čiuputė* (plg. *čiupà*) 'kas ilgai čiupinėjasi', *geibukas* (plg. *geibà*) 'kas sulysęs', *goželiukas* (plg. *gōželis*) 'vèpla' (paprastai apie jauną), *grobštukas* (plg. *grōbštas*) 'kas iš kito nuolat mėgsta grobti po truputį', *kernežiukas* (plg. *kernėzas*) 'plačių pečių neužauga', *knirvukas* (plg. *knirva*) 'kas ilgai nuolat krapštosi', *kvėšiukas* || *-ėlė* (plg. *kvėša*) 'amžinas kvėša', *mečerkiukė* (plg. *mečerķė*) 'nuolatinis rėksnys', *mėmukas* || *-utė* (plg. *mėmė*) 'amžinas mėmė', *pūkmagdžiukė* (plg. *pūkmagdė*) 'tas, kurio galva nuolat prisivėlusi pūkų', *tūliukė* || (rt.) *-ikė* || *-utė* (plg. *tūlė*) 'kas nutukęs ir išdykęs' (paprastai apie jauną), *vepeliukas* (plg. *vèpelis*) 'kas nuolat išsižiojęs' (paprastai apie jauną). Mažybiniai dariniai taip pat yra bendrosios giminės. Jų menkinamųjų ypatybių laipsnis yra kiek silpnesnis, ir jie daugiau vartojami kalbant apie juos žyminčių neigiamų ypatybių nuolatinį turėtoją su tam tikru apgailestavimu.

III. Abiejų giminių menkinamosios reikšmės *nomina agentis*

Menkinamąją reikšmę turi ir daugumas abiejų giminių daiktavardžių, žyminčių veikėjų. Jiems dažniausiai priklauso veiksmožodinės (rečiau būdvardinės ar daiktavardinės) šaknies galūnių ir priesagų vediniai, atskiri sudurtiniai žodžiai.

1. Šias reikšmes paprastai turi *-is*, *-ė*; *-ys*, *-ė*; *-ius*, *-ė* galūnės vediniai. Moteriškosios giminės veikėjams žymėti šalia *-ius*, *-ė* galūnės vedinių šnektoje lygiagrečiai gali būti kartais vartojami ir priesagos *-iuvienė* dariniai.

a) *-is*, *-ė*, pvz.: *klėckis*, *-ė* 'rubuilis' (plg. br. *клѣцки* 'kukuliai'), *plikis*, *-ė* 'kas praplikusia galva', *pliskis*, *-ė* 'kas menkai apsirengęs laksto šaltu oru', *pliùškis*, *-ė* 'kas nerimtas; koketė', *príekvailis*, *-ė* 'kas ne viso proto; kas negudrus', *žlibis*, *-ė* 'kas neprimato, pusaklis'.

b) *-ys, -ė, pvz.: kraplỹs, -ė 'kas nevikriai vaikščioja, ką daro', kvailỹs, -ė, plepỹs, -ė, šleivỹs, -ė, žvairỹs, -ė.*

c) *-ius, -ė (|| -iuvienė), pvz.: blũsius, -ė, -iuvienė 'kas turi blusų, jas šeria, kurio sprandas blusų nukramtytas', bõbius (rt.) 'kas ieško svetimų moterų', bulvius (rt.) 'kas labiausiai mėgsta bulvių patiekalus', drĩskius, -ė 'kas apiplyšęs ir netvarkingas, drũskius, -ė 'kas mėgsta sūrumą, sūriai', duõnius (rt.) 'kas mėgsta duonos gaminius', gelėzius (rt.) 'kas prisivertęs pilną kiemą gelžgalių', klišius, -ė 'kas išklišusiomis kojomis', knĩsius, -ė 'kas knisiasi po kito pamatais, kitam daro pikta', knĩščius, knĩstė 'kas įsiknisęs, įsigilinęs į kokį darbą, reikalą', kruõpius (rt.) 'kas mėgsta valgyti kruopas', kũdlius, -ė, -iuvienė (hibr.) 'kas netvarkingais, susivėlusiais, pasišiaušiais plaukais', kũprius, -ė 'kas susimetęs į kuprą, kas įtrauktais pečiais', mėsius (rt.) 'kas mėgsta mėsiškus valgius', milčius (rt.) 'kas mėgsta miltinius valgius', mižnius, -ė, -iuvienė 'kas šlapinasi į patalą, kelnes' (apie vaiką), muřzius, -ė, -iuvienė 'kas apsiterliojęs veidą' (apie vaiką), paĩkius 'puskvailis, nedidelis kvailys, vėpla' (paprastai vartojamas šauksmininkas, pvz.: *tai, matai, paĩkiau, kaip gyvenam!*), plėdrius, -ė 'kas ištvirkęs, pasileidęs', pliuõdrius 'kas apsmukusiomis kelnėmis' (plg. br. *плюды* niek. 'kelnės', lenk. *pludry* 'plačios kelnės'), pliuõmpius, -ė 'kas apsmukęs', puodỹnius, -iuvienė 'kas landžioja po puodynes', rãgius, -ė 'kas išdidus, kas kaip raguotas', seĩlius, -ė, -iuvienė 'kas seiliojasi' (tik apie vaikus), silkius (rt.) 'kas mėgsta silkes', smĩlius, -ė, -iuvienė (dž.) 'smaližius', snařglius, -ė, -iuvienė 'kas stengiasi prieš vyresniusius' (paprastai apie išdidų paauglį), spañgius, -ė 'kas neprigirdi, apykurtis', spitrius, -ė 'kas neprimato', sriũbius (nj., rt.) 'mėgstantis sriubą', šlũbius, -ė 'kas šlubuoja visą laiką', teřlius, -ė 'kas apsiterliojęs', triznius, -ė 'kas labai karšto temperamento', utėlius, -iuvienė 'kas turi utėlių, kas jų nugraužtas; kas labai neturtingas', žėbrius, -ė 'kas murzinas' (paprastai apie vaiką), žilius, -ė, -iuvienė 'kas pražilęs'.*

2. Iš priesaginių šios reikšmės abiejų giminių nomina agentis darinių minėtini:

a) *-ainis, -ė.* Dariniai iš būdvardžių, reti, pvz.: *atbulainis, -ė 'priešgyna', atžagarainis, -ė 'priešgyna'.*

b) *-alius, -ė.* Tai palyginti gana gausūs veiksmožodinės šaknies dariniai, pvz.: *barbãlius, -ė 'kas vis nepatenkintas, vis barba', čiaudãlius, -ė 'kas nuolat čiaudi', čiauškãlius, -ė 'kas nuolat čiauška, daug kalba' (dažniausiai apie pradedantį kalbėti vaiką), čirškãlius, -ė 'kas greit karščiuojasi', marmãlius, -ė 'kas paskubomis ką bedirbdamas sujaukia, sumaišo', miegãlius, -ė 'kas ilgai miega', pliauškãlius, -ė 'kas daug plepa', plerpãlius, -ė 'niektauška', purškãlius, -ė 'kas karšto būdo, staigios reakcijos', smirdãlius, -ė 'kas pasmirdęs', snaudãlius, -ė 'kas apsnūdęs', spjaudãlius, -ė 'kas nuolat spjaudosi', tarškãlius, -ė 'plepys', tauškãlius, -ė 'plepys', varvãlius, -ė 'kas nuolat verkšlėna'.*

Moteriškosios giminės dariniai rečiau gali būti pasakomi ir su priesaga *-iuvienė*: *barbāliuvienė, purškāliuvienė, tarškāliuvienė, varvāliuvienė*.

Pasitaiko vienas kitas ir tos reikšmės būdvardinės šaknies darinys, pvz.: *nuogālius, -ė* 'kas vaikščioja nuogomis kinkomis' (paprastai apie atsikėlusį iš patalo ir neapsirengusį vaiką), *pavydālius, -ė* 'kas pavydi', *skūpālius, -ė* 'kas šykštus' (plg. br. *скынбі*, rus. *скынóу*), plg. dar vaikų pravardžiavimąsi: *skūpāliau pavydāliau, tavo kraūjas lāša*. Retesniais atvejais greta moteriškosios giminės formų su priesaga *-alė* šnektoje pasakoma ir *miegāliuvienė, pavydāliuvienė, skūpāliuvienė*.

c) *-atorius, -ė*. Dariniai šnektoje reti. Jų priesaga greičiausiai svetimės kilmės, pvz.: *pleškatōrius, -ė*, (rt.) *-iuvienė* 'plepys'.

d) *-čius, -iuvienė*. Dariniai veiksmažodinės šaknies, pvz.: *dribčius, -iuvienė* 'kas dribčioja šokinėdamas, lakstydamas', *knībčius, -iuvienė* 'kas ką dirba knibinėdamas, labai įsigilinęs', *knīsčius, -iuvienė* 'kas knaisiojasi į kito atliekamą reikalą ar darbą', *mikčius, -iuvienė* 'kas mikčioja visą laiką', *sūkčius, -iuvienė, sulčius, -iuvienė* 'kas pavydus ir moka kitą išnaudoti', *tūpčius, -iuvienė* 'kas nuolat betūpčiodamas aplink dirbamą darbą neapsidirba'.

e) Visi priesagos *-ėlis, -ė* dariniai iš veikiamųjų būtojo laiko dalyvių priešdėlinių formų. Šnektoje jie labai gausūs. Kirčiuojama paprastai šaknis (išskyrus darinius su priešdėliu *par-*, visada atitraukiančiu kirtį)¹¹, pvz.: *apjākėlis, -ė* 'kas neakylas, nesusiorientuoja situacijoje', *apkiaūtėlis, -ė* 'vėpla, žioplis', *apsilėidėlis, -ė* 'kas nešvarus, netvarkingas, nevala', *apsnūdėlis, -ė* 'vėpla', *išsišiėpėlis, -ė* 'kas išlepus ir dėl menko daikto verčiasi ligoniu', *išsižiójėlis, -ė* 'žioplis', *ištįsėlis, -ė* 'kas per daug išaugęs, o plonas' (apie liesą, aukštą paauglį), *ištviřkėlis, -ė, pagėdėlis, -ė* 'kas išdykęs, daro savo', *pagėltėlis, -ė* 'kas iš ligos pageltusio neaiškaus veido', *pajuōdėlis, -ė* 'kas tamsios veido odos', *pārdžiūvēlis, -ė* 'kas per daug liesas' (apie liesą ir augalotą paauglį), *pārkepėlis, -ė* 'kas labai liesas', *pārsenėlis, -ė* 'kas persenęs', *pasilėidėlis, -ė, pasišiáušėlis, -ė* 'kas išdidus prieš sau lygų', *pasitriedėlis, -ė* 'kas liesas, lyg ligotos išvaizdos' (apie paauglį), *paskrėtėlis, -ė* 'nevala', *pasmirdėlis, -ė* 'nevala', *pastūmdėlis, -ė* 'paprastai vyriausias vaikas, kurį visur siuntinėja', *prasikałtėlis, -ė* 'kas nusikaltęs', *sudžiūvēlis, -ė* 'kai labai liesas', *susiraūkėlis, -ė* 'kas visada piktos išvaizdos', *sušālėlis, -ė* 'kam visada šalta', *užáušėlis, -ė* 'vėpla', *užsimėrkėlis, -ė* 'žioplis'.

f) *-eikis, -ė*. Dariniai reti, pvz.: *atbuleikis, -ė* 'priešgyna'.

g) *-ešius, -ė*. Dariniai reti, pvz.: *klebėšius, -ė* 'kas eidamas vos pakliba' (plg. *kleb-ėti*).

h) *-ikas, -ė*. Dariniai veiksmažodinės šaknies. Menkinamąją jų reikšmę paprastai apsprendžia šaknies reikšmė, pvz.: *ėdikas, -ė* 'kas kitą ėda', *gėrikas, -ė* 'kas ge-

¹¹ Plg. Grinaveckienė E. Mažybinės-maloninės priesagos Mituvos upyno tarmėje. — Lietuvos TSR Mokslų Akademijos darbai. A serija, 1961, t. 2(11), p. 237.

ria svaigalus', *griozdikas*, -ė 'naktibalda', *knisikas*, -ė 'kas knisa žemę; kolūkietis', *korikas* 'kas karia', *lupikas*, -ė 'kas brangiai už savo produktą lupa', *mušikas*, -ė 'peštukas', *padėjikas*, -ė 'menkas padėjėjas', *plėšikas*, -ė 'kas prievarta iš kito ką plėšia', *prigavikas*, -ė 'kas kitą apgauna', *sukikas*, -ė 'sukčius', *šaudikas* 'žydšaudis', *užmušikas*, -ė 'kas užmuša kitą', *žudikas*, -ė.

Daugelis kitų veikėją žyminčių priesagos *-ikas*, -ė darinių menkinamosios reikšmės neturi ir paprastai šnektoje vartojami vietoj 1k *-ėjas*, *-a*, pvz.: *kasikė* 'bulvių kasėja', *krovikas* 'krovėjas', *kūrikas* 'pečkuryš', *rišikė* 'pėdų rišėja', *rovikė* 'linų rovejė', *vežikas*.

i) *-ilius*, -ė. Dariniai reti, pvz.: *vagilius*, -ė, (rt.) *-iuvienė* 'nedidelis vagis'.

j) *-ininkas*, -ė. Tik keletas veikėją žyminčių priesagos *-ininkas*, -ė darinių turi kiek ryškesnę menkinamosios (neigiamos) reikšmės atspalvį, pvz.: *beñdrininkas*, -ė 'bendro (paprastai negero) darbo atlikėjas', *džiōvininkas*, -ė 'tuberkulioze sergantis; kas labai sulysęs', *merginiñkas* 'kas neištikimas žmonai, be jos dar turintis sugulovių', *pėkštinkė* 'utėlė', *plėtkininkas*, -ė 'paprastų nuogirdų nešiotojas' (plg. lenk. *plotki* 'apkalbos'), *šešiāuninkas*, -ė 'kas ligūstos išvaizdos; kas labai paprastai iš veido atrodo'.

k) *-inis*, -ė. Kai kurie veikėją žyminčių priesagos *-inis*, -ė dariniai pasižymi neigiama charakteristika, pvz.: *atvarýtinis*, -ė 'pavainikis', *jaukintinis*, -ė 'sugulovas', *pamuštinė* 'paleistuvė', *pataalkinis*, -ė 'kas ateina tik į pataalkį', *prielaidinis*, -ė 'sugulovas', *sudrėbtinis*, -ė 'kas gyvena be santuokos', tačiau daugumas jų menkinamos reikšmės neturi (: *arklinis*, -ė 'arklių prižiūrėtojas', *apliñkiniai* 'kaimynai', *augintinis*, -ė 'išūnytas vaikas', *igaliótinis*, -ė, *mokestinis*, -ė 'mokesčių rinkėjas', *panaktinis*, -ė 'naktinis sargas', *pariuošinis*, -ė 'paruošų rinkėjas').

l) *-iokas*, -ė. Dariniai reti, pvz.: *stačiōkas*, -ė 'kas nemandagus', *viliōkas*, -ė 'kas vilioja ką iš kito'.

m) *-iotas*, -ė. Dariniai reti, pvz.: *valkiōtas*, -ė 'kas valkiojasi naktimis'. Dažnai ir mot. g. asmuo pavadinamas *valkiotu* (ne *valkiote*, pvz., *ji didelė valkiōtas*).

n) *-(i)ūnas*, -ė. Dariniai veiksmazodinės šaknies, dažniau pasitaiko su priešdėliais, palyginti gausūs, pvz.: *atėjūnas*, -ė 'nevietinis gyventojas', *atskalūnas*, -ė 'atsimetęs nuo šeimos, jos papročių', *pagyrūnas*, -ė 'kas giriasi', *palaidūnas*, -ė 'kas laisvo elgesio', *palaižūnas*, -ė 'pataikūnas', *párėjūnas*, -ė 'iš kitur atvykėlis', *pataikūnas*, -ė, *plėšrūnas*, -ė 'kas iš kito nori ką išplėšti', *žiniūnas*, -ė 'kas tariasi visa žinaš'.

o) *-(š)kis*, *-(š)kė*, pvz.: *dičkis* (< *did* + *škis*), -ė 'kas vyresnis už kitus, o daro ar elgiasi kvailiau kaip visi' (paprastai apie paauglį), *drūčkis* (< *drūt* + *škis*), -ė (ir *drūčkis*, -ė 'storulis' (paprastai apie jaunesnio amžiaus žmogų), *juōčkis* (< *juod* + *škis*), -ė 'kas pajuodęs, tamsios veido spalvos', *pliūškis*, -ė 'pamaiva, lengvabūdis', *raūčkis* (< *raud* + *škis*), -ė 'kas raudonplaukis; per daug įraudusio veido; kas sartos spal-

vos', *rùčkis* (< *rud* + *škis*), -ė 'kas gelsvai rudos, negražios spalvos', *sùskis*, -ė 'kas nususes'.

Šnektoje ši priesaga gana įprasta dėlioti ir prie vaikų vardų, norint vienas kitą jiems tarpusavyje suniekinti, pravardžiuoti, pvz.: *Beňčkė*¹² (< *Benė* + *škė*) 'Benedikta', *Eleňčkė* (< *Elena* + *škė*) 'Elena', *Geňčkė* (< *Genė* + *škė*) 'Genė', *Jaňčkė* (< *Janė* + *škė*) 'Janė', *Praňčkis* (< *Pranas* + *škis*) 'Pranas', *Ončkė* (< *Ona* + *škė*) 'Ona', *Zòskė* (< *Zosė* + *kė*) 'Zosė', *Petròňčkė* (< *Petronė* + *škė*) 'Petronė', plg. dar vaikų pravardžiavimąsi: *Jòňkis pòňkis barabòňkis*.

p) -(s)kus, -(š)kus, -(s)kė, -(š)kė, -(s)kuvienė, -(š)kuvienė, pvz.: *dribkus*, -ė, -uvienė (dž.) 'kas apdribeš ir eina dribčiodamas', *džiūškus*, -ė, -uvienė (dž.) 'kas sulysęs, sudžiūvęs' (paprastai apie augantį vaiką), *dvàskius*, -ė, -iuvienė (dž.) 'kas sulysęs, sudžiūvęs' (paprastai apie augantį vaiką), *ėškus*, -ė, -uvienė (dž.) 'kas nuolat valgo, kemša ir kemša' (paprastai apie vaiką), *gelčkus* (< *gelt* + *škus*), -ė (dž.), -uvienė 'kas geltonų plaukų', *juočkus* (< *juod* + *škus*), -ė, -uvienė 'kas tamsaus veido, pajuodęs', *kuřčkus* (< *kurt* + *škus*), -uvienė 'kas kiek kurčias', *lipkus*, -ė, -uvienė 'kas sulipeš', *plėpkus*, -ė, -uvienė 'kas lėtai žingsniuoja ir kojomis daro plept plept', *pliuřpkus*, -ė, -uvienė (dž.) 'kas karšto būdo, kas staigiai ką griebia dirbti ir atšoka', *smiřskus*, -ė, -uvienė (dž.) 'pasmirdėlis' (paprastai apie vaiką), *trėpkus*, -uvienė 'kas lėtai trepsi', *triėskus*, -ė, -uvienė (dž.) 'kas karšto būdo ir besikarščiuodamas negerai ką kalba, daro', *tripkus*, -uvienė 'kas vis tripsi', *tūpkus*, -ė, -uvienė 'kas ką dirbdamas vis tūpčioja'.

r) -(š)lys, -(š)lė, pvz.: *cyplỹs*, -ė; *čerkslỹs*, -ė; *čirkšlỹs*, -ė; *kauklỹs*, -ė; *karklỹs*, -ė 'kas karkia', *knarklỹs*, -ė 'kas knarkia'; *kniurklỹs*, -ė 'kas kniurkia' (apie kūdikį), *krioklỹs*, -ė 'kas garsiai verkia be paliovos', *kvarkšlỹs*, -ė 'kas kvarkia', *kverklỹs*, -ė 'kas kverkia' (apie vaiką, perekšlę vištą); *kverkšlỹs*, -ė 'kas kverkia', *kvyklỹs*, -ė 'kas kvykia' (apie prastos veislės paršiukus), *niurzglỹs*, -ė 'kas vis kuo nepatenkintas ir niurzga'; *pamplỹs*, -ė 'pilvotas paauglys', *parplỹs*, -ė 'kas miegodamas knarkia', *pypplỹs*, -ė 'nuogalius'; *riūglỹs* (< *riūkti* + *lys*? plg. dar šnekotos *vartinglỹs* < *vartinklỹs* 'voratinklis'), -ė 'didelis verksnys'; *šauklỹs*, -ė 'kas šūkauja be reikalo; kas garsiai šūkauja dėl neprigirdėjimo'; *šniurplỹs*, -ė 'kas ištisai šniurpsi', *vėplỹs*, -ė 'vėpla', *zyzlỹs*, -ė 'kas nuolat zyzia', *zurglỹs*, -ė 'kas nuolat zurgia, ką vilioja, kad duotum', *zurzlỹs*, -ė 'kas nuolat zurzia', *žioplỹs*, -ė 'kas žioplas', *žvyglỹs*, -ė 'kas nuolat žviegia'.

s) -lius, -lė, pvz.: *àklius*, -ė 'kas pusaklis', *knislius*, -ė 'kas ką dirba per daug įsigilinęs, ilgai knaisiojasi', *skuduřlius*, -ė, -iuvienė 'kas supirkinėja skudurus; kas apsi-

¹² Dėl š prieš n išvirtimo šnektoje į č žr. Grinaveckienė E. Mituvos upyno tarmės fonetika, p. 167.

karstęs skudurais', *švąplius*, -ė 'kas su tarpu tarp priekinių viršutinių dantų', *švėplius*, -ė 'kas švepluoja', *tėplius*, -ė 'kas apsitepliojęs', *vėplius*, -ė 'kas pavepęs'.

š) -*očius*, -*iuvienė*. Dariniai reti, pvz.: *kuprōčius*, (rt.) -*iuvienė* 'kas su kupra', *pilvōčius*, (rt.) -*iuvienė* 'kas pilvotas', *mandrōčius*, (rt.) -*iuvienė* (plg. lenk. *mądry* 'protingas') 'kas išdidus'.

t) -*olius*, -*iuvienė*. Dariniai reti, svetimoms kilmės šaknies hibridai, pvz.: *kytrōlius*, -*iuvienė*, (rt.) -ė (plg. br. *ximpy* 'gudrus') 'kas apgavikiškai gudrus', *mandrōlius*, -*iuvienė*, (rt.) -ė (plg. lenk. *mądry* 'išmintingas') 'kas išdidus'.

u) -*snys*, -ė, pvz.: *rėksnỹs*, -ė 'verksnys'.

ū) -*šis*, -ė, pvz.: *lėpšis*, -ė 'kas ištižęs, neturi valios', *plikšis*, -ė 'kas neturtingas, plikas'.

v) -*tys*, -ė, pvz.: *kirptỹs*, -ė 'kas neįprastai nusikirpęs trumpai plaukus, pvz., pasikirpęs grifką'.

z) -*ulys*, -ė. Dariniai reti, pvz.: *atžindulỹs*, -ė 'kas blogų akių dėl atžindymo'.

ž) -*uoklis*, -ė. Dariniai negausūs, pvz.: *pavyduōklis*, -ė 'kas pavydi', *vyvuōklis*, -ė 'kas nuolat verkšlendamasis dejuoja'.

3. Pasitaiko nemaža ir sudurtinių šios reikšmės abiejų giminių žodžių. Tiesiogine reikšme vartojami tokie dariniai menkinamojo atspalvio dažniausiai neturi, o tik charakterizuoja veikėją pagal specifines, jį iš kitų išskiriančias ypatybes (pvz.: *atgalšėris*, -ė 'paršiukas, kurio šeriai virsta atgal'). Menkinamąjį atspalvį darinys įgyja vartojamas perkeltine reikšme veikėjui charakterizuoti, pvz.: *atbulšėris*, -ė, *atgalšėris*, -ė 'priešgyna', *ilgapiřštis*, -ė 'vagis', *ilgliežūvis*, -ė 'plepys', *lapaūsis*, -ė 'kieno ausys kaip geros veislės paršo uždribusios ir kruta', *lengvabūdis*, -ė 'kas nepastovaus charakterio', *lengvapėdis*, -ė || *lengvapėdžius*, -*iuvienė* 'lengvabūdis', *platsnūkis*, -ė 'plačiaveidis, kurio veidas platus kaip veršio'.

Kai kurie nagrinėjamų darybinių tipų abiejų giminių menkinamieji *nomina agentis* dar gali turėti ir mažiabines formas, padarytas su priesagomis -*elis*, -ė; -(i)*ukas*, -ė, -*ikė*; -*utis*, -ė. Tokie dariniai paprastai žymi veikėjus, kuriems būdinga nuolatinė, bet silpnesnio laipsnio, paprastai užjaučiama menkinamoji ypatybė, pvz.: *cypliūkas*, -ė || (rt.) -*ikė* || *ūtė* (plg. *cyplỹs*, -ė) 'kas nuolat cypia' (paprastai apie vaiką), *čerškšliūkas*, -*ūtė* (plg. *čerškšlỹs*, -ė) 'kas nuolat čerškšia' (paprastai apie vaiką), *čiauškaliūkas*, -ė (plg. *čiauškālius*, -ė) 'vaikutis, kuris ir vienas lopšyje pats žaisdamas be paliovos vograuja', *driskiūkas*, -ė || (rt.) -*ikė* (plg. *driskius*, -ė) 'apdriskėlis', *gelčkiūkas*, -ė || (rt.) -*ikė* || *ūtė* (plg. *gelčkus*, -ė) 'kuris kur pageltonijęs' (gali būti veidas, plaukai, drabužiai), *juočkiūkas*, -ė || (rt.) -*ūtė* || -*ikė* (plg. *juočkus*, -ė) 'kuris kur pajuodijęs' (gali būti tamsios veido spalvos, tamsių plaukų, nuolat vilkėti tamsius drabužius), *kudliūkas* (hibr.), -ė || (rt.) -*ikė* (plg. *kūdlius*, -ė) 'kas nuolat pasišiaušusiais nešukuotais plaukais', *kupriūkas*, -ė || (rt.) -*ikė* (plg. *kūprius*, -ė) 'kas su kuprele', *kvailiū-*

kas || -ėlis² || -ūtis ir -iūkė || -ėlė || -ūtė || (rt.) -ikė (plg. *kvailys*, -ė) 'puskvailis', *kvykliukas*, -ė || (rt.) -ikė (plg. *kvykllys*, -ė) 'kas nuolat kvykia', *lengvabūdėlis*, -ė (plg. *lengvabūdis*, -ė) 'kurio nepastovus charakteris yra ryškiausias bruožas', *lengvapėdėlis*, -ė (plg. *lengvapėdis*, -ė ir *lengvapėdžius*, -iuvienė) 'lengvabūdis', *lepšiukas* || -ėlis, -iūkė || -ūtė || (rt.) -ikė (plg. *lepšys*, -ė) 'ištiža', *miegaliukas* || -ėlis, -iūkė || -ėlė || (rt.) -ikė 'kuris ilgai miegojęs gerai jaučiasi', *murziukas*, -iūkė || -ūtė || (rt.) -ikė (plg. *muřzius*, -ė) 'kuris nuolat murzinu veidu', *nuogaliukas*, -ė || (rt.) -ikė (plg. *nuogālius*, -ė) 'kuris pakilęs iš patalo ilgai neapvelkamas' (paprastai apie maža), *pampliukas*, -ė || (rt.) -ikė (plg. *pamplys*, -ė 'neužauga', *plepukas* || -ūtis, -ūtė || -iūkė || (rt.) -ikė (plg. *plepys*, -ė) 'nuolatinis tauškalas', *rėksniukas*, -ė || (rt.) -ikė (plg. *rėksnys*, -ė) 'nuolatinis rėksnys'), *riūgliukas*, -ė || (rt.) -ūtė (plg. *riūgllys*, -ė) 'nuolatinis verksnys', *seiliukas*, -ė || (rt.) -ikė, -iuvieniūkė, -iuvienikė (plg. *seilius*, -ė) 'kas nuolat nesmarkiai apsiseiliojęs' (paprastai apie maža), *snargliukas*, -ė || -ūtė || (rt.) -ikė, -iuvieniūkė (plg. *snarģlius*, -ė) 'kas būdamas jaunesnis nuolat stengiasi prieš vyresnius', *šaukliukas*, -ė || (rt.) -ikė (plg. *šaukllys*, -ė) 'kas nuolat verkšlena šaukdamas', *šlubiukas*, -ė || -ikė (plg. *šlūbius*, -ė) 'kas nuolat raišas', *švapliukas*, -ė || (rt.) -ikė (plg. *švāplius*, -ė) 'kieno priekiniai viršutiniai dantys su tarpu', *švepliukas*, -ė || (rt.) -ikė (plg. *švėplius*, -ė) 'kas augdamas ilgai švepluoja; kas ir užaugęs šveplas', *tarškaliukas*, -ė || (rt.) -ikė, *terliukas*, -ė || (rt.) -ikė || -ūtė (plg. *terlā*) 'kas nuolat nesmarkiai apsiterliojęs', *vagiliukas*, -ė || (rt.) -ikė (plg. *vagilius*, -ė) 'kas nesmarkiai, bet nuolat vaginėja', *vėpliukas*, -ė || (rt.) -ikė || -ūtė (plg. *vėpllys*, -ė) 'kas nepataisomai pavėpęs', *vepliukas*, -ė || (rt.) -ikė (plg. *vėplius*, -ė) 'kas nuolat panašus į vepelį, žebriukas', -ė || (rt.) -ikė || -ūtė (plg. *žėbrius*, -ė) 'kas nuolat nesmarkiai murzinas', *žiliukas*, -ė || (rt.) -ikė (plg. *žilius*, -ė) 'kas kiek pražilęs', *žiopliukas* || -ėlis, -iūkė || (rt.) -ikė || -ūtė (plg. *žiopllys*, -ė) 'kas nedidelis nepataisomas žioplys', *žlibukas*, -ikė || -ūtė (plg. *žlibis*, -ė) 'kas nepataisomai pusaklis', *žvairiukas*, -ė || (rt.) -ikė (plg. *žvairlys*, -ė) 'kas nepataisomai kiek žvairokas', *žvygliukas*, -ė (plg. *žvygllys*, -ė) 'kas nuolat nesmarkiai plonu balsu niurzga, verkia, žviegia' (paprastai apie maža).

IV. Perkeltinės menkinamosios reikšmės *nomina agentis*

Palyginti ryškų menkinamąjį atspalvį turi ir tie šnektos daiktavardžiai, kurie savo perkeltine reikšme, žyminčia veikėją, yra labai priartėję prie menkinamųjų bendrosios ar abiejų giminių darinių. Tiesiogine reikšme paprastai jie beveik nevartojami. Šnekteje jų palyginti negausu.

Iš tokių daiktavardžių minėtini:

a) -ynė, pvz.: *barškynė* 'tauškalius', *gargalynė* 'daug ir neaiškiai kalbantis', *lojynė* 'mokantis gerai įpasakoti plepys', *tarškynė* 'kas garsiai ir tarškiai kalba', *tauškynė* 'kas daug niekų pritauskia'.

b) Nemažybinių formų neturintys ir veikėją žymintys priesagos *-(i)ukas* dariniai. Jų reiškiamas menkinamos ypatybės laipsnis silpnesnis, bet taiklesnis ir stilistiškai svaresnis, negu šią reikšmę turinčių kitų darinių, pvz.: *bildukas* 'naktibalda; kas vaikšto ar dirba su bildesiu', *birbukas* 'kas vis birbia, nepatenkintas' (paprastai apie vaiką, jauną gyvulį), *cirpukas* || *čirpukas* 'kas nuolat zirzia, nepatenkintas' (paprastai apie vaiką, jauną gyvulį), *grobštukas* 'vagilis', *kabukas* 'kas ieško priekabių; kas prie kito greitas kabinėtis', *kemsiukas* 'neužauga', *kirbukas* 'plepys', *klypukas* 'kas suklypęs, kreivų kojų', *krapštukas* 'kas ilgai krapštosi', *kraustukas* 'kas krausto svetimus podėlius, kišenes', *landukas* 'kas lenda į svetimus podėlius, į kito reikalus', *marmukas* 'marmeklis', *murkliukas* 'pasipūtėlis', *pirdukas* 'neužauga', *skurdukas* 'skurdena', *slapukas* 'viščiukas iš vištos slapta padėto kiaušinio; kas pilnas paslapčių'. Šie dariniai greičiausiai yra kilę iš nemažybinių bendrosios giminės formų, kurių daugumo pastaruoju metu šnekte jau nėra.

Dariniai vartojami ir vyriškosios, ir moteriškosios giminės veikėjams žymėti, pvz.: *ji gerà kabukas; ta jo mótina tai kirbukas šnekēt; ta jos duktė tokia krapštukas*.

c) Nemažybinių formų neturintys ir veikėją žymintys reti priesagos *-tukas* dariniai, pvz.: *peštukas* 'mušeika', *švintukas* (<šnektos *švinė* <vok. *Schwein* 'kiaulė') 'kas daro kiaulystes; begėdis'.

d) Atskiri subjektyvią (paprastai neigiamą) veikėjo charakteristiką žymintys daiktavardžiai, vartojami perkeltine reikšme ir, kaip ir menkinamosios reikšmės kiti *nomina agentis*, turintys dalinę būdvardžio reikšmę (sakinyje jie neina pažyminiu, o yra vardinė sudurtinio tarinio dalis). Jie, kaip ir būdvardžiai, vartojami kalbant apie abi gimines, t. y. vienu atveju jie yra vyriškosios, kitu – moteriškosios giminės daiktavardžiai, pvz.: *aviukas* 'tylenis žioplis' (: *tokia aviukas ta jo patì*), *kāpčius* 'storulis' (plg. br. *kaneų* 'kauburys', lenk. *kopiec* 't. p.' : *tà mažója tókia kāpčius*), *kiūžis* 'sukiūžėlis, ligų nukamuotas' (: *jì tókia kiūžis : vėjas tik pūst, jì ir seřga*), *kupetys* 'kas didelis ir storas' (: *tokia kupetys mergà, o tingia*), *kūrmis* 'žemės darbininkas, valstietis; neužauga' (: *kā mēs veiksìmi miestè tókìe kùrmiai; gāvo vyrą tókì kùrmì*), *liūderis* 'storulis tinginys' (plg. vok. *Luder* 'stipena' : *tókì liūderì vyrą gāvo*), *nedėgulis* 'kas juodas, pajuodėlis' (: *ir tù mán tekėk už tókio nedėguliò!*), *piemenys* 'nesubrendėlis' (*tai piemenys: mažiuką čerškinti*), *piktdagis* 'pikčiurna' (: *ir iš kur tu būtum tókia piktdagis!*), *storiūkas* 'storulis' (: *tokia storiūkas ta mažiukė*), *žabaras* 'plepys' (: *tai žabaras ta jo patì!*).

Ši kalbamųjų daiktavardžių reikšmė, mūsų nuomone, greičiausiai yra išsirutuliojusi iš analogiškos palyginamųjų posakių reikšmės, plg. *storà kaip kupetys; storas kaip reketys; juodas kaip nedėgulis; tylia kaip uodegà; plonà kaip skiedrà* ir *mergà tókia kupetys; jaunàsis tóks nedėgulis; jis tóks skiedrà; jì tókia reketys* ir pan.

V. Mažybiniai būdvardžiai, menkinamai charakterizuojantys *nomina agentis*

Veikėjams charakterizuoti šnektoje turima ir mažybinių būdvardžių su kai kuriomis priesagomis, pasižyminčių pabrėžiamąja išskiriamąja ypatybe, nuspalvinta menkinamuoju atspalviu¹³. Nors tas tokių būdvardžių atspalvis daugiau yra lyg kontekstinis, bet apskritai šnektai jis yra ar pastaruoju metu darosi beveik pastovus ir nuolatinis¹⁴. Kiti tų būdvardžių atspalviai, galima sakyti, nebūdingi. Iš veikėjams charakterizuoti menkinamąjį atspalvį turinčių mažybinių būdvardžių priesagų minėtinos šios:

a) *-ytis, -ytė*, pvz.: *mažytis, -ýtė* (sn.), *-ýtė* (nj., dž.)¹⁵ 'nevykęs dėl mažumo', *plonýtis, -ýtė, -ýtė* (dž.) 'labai liesas ir lieknas', *smulkýtis, -ýtė, -ýtė* (dž.) 'nevykęs dėl smulkumo', *šitokýtis, -ýtė, -ýtė* 'nevykęs dėl mažumo ir liesumo'.

b) *-utis, -ė*, pvz.: *čiauškùtis, -ė* 'per daug čiauškantis', *gražùtis, -ė* 'gražus tik kai giriamas', *jaunùtis, -ė* 'per daug jaunas' (dažniausiai kai jaunas jaunesnis už jaunąją), *karštùtis, -ė* 'karštakošis', *kūdùtis, -ė* 'sulysęs' (plg. br. *xyðbí*, rus. *xyðóý*), *nubalùtis, -ė* 'labai pablyškęs', *plonùtis, -ė* 'labai lieknas ir liesas', *savùtis, -ė* 'savas, nors ir nekoks', *sudžiūvùtis, -ė* 'visai liesas', *šitokùtis, -ė* 'nevykęs dėl mažumo ir liesumo', *tokùtis, -ė* 'nevykęs dėl mažumo ir liesumo', *žemùtis, -ė* 'visai žemo ūgio'.

c) *-al-, -yt-+ -ėlis, -ė*, pvz.: *mažtalėlis, -ė* (*t* – priebalsinis formantas¹⁶) 'besiverčiantis mažu, darantis kaip mažas', *mažytėlis, -ė* 'darantis kaip mažas', *plonytėlis, -ė* 'liesas ir sudžiūvęs'.

Visi šie mažybiniai būdvardžiai (jie, kaip matėme, gali būti padaryti ir iš įvardžių bei dalyvių), kaip ir menkinamosios reikšmės daiktavardžiai, sakinyje eina predikatyvais.

¹³ Plg. Lietuvių kalbos gramatika, t. 1, p. 580–584.

¹⁴ Plg. Grinaveckienė E. Mažybinės-maloninės priesagos Mituvos upyno tarmėje, p. 235–237, 241.

¹⁵ Plg. ten pat, p. 238.

¹⁶ Plg. Lietuvių kalbos gramatika, t. 1, p. 580.